№ 45 Շաբաթ Ապրիլ 26 **1886** Շաբաթ Ապրիլ 26 № 45

ՏԱՍՆ ԵՒ ՉՈՐՐՈՐԴ ՏԱՐԻ

ՄՇԱԿ

Տարեկան գինը 10 րուբլ, կէս տարվանը 6 րուբլ: Առանձին համարները 7 կոպէկով:

Թիֆլիսում գրվում են միմիայն խմբագրատան մէջ:

Մեր հասցէն. Тифлисъ. Редакція «Мшакъ». կամ. Tiflis. Rédaction «Mschak».

Խմբագրատունը բաց է առաւօտեան 10—2 ժամ (Բացի կիրակի և տօն օրերից):

Յայտարարութիւն ընդունվում է ամեն լեզուով:

Յայտարարութիւնների համար վճարում են իւրաքանչիւր բառին 2 կոպէկ:

ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹԻՒՆ

ՆԵՐՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ. Հերքումն պաշտօնական տեղեկութեան. Նամակ Մոսկվայից. Ներքին լուրեր.—ԱՐՏԱՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ. Անգլիա և Գլադստոնի նախագիծը. Նամակ Թիւրքիայից. Արտաքին լուրեր. — ՀԵՌԱԳԻՐՆԵՐ. — ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ.

ՆԵՐՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ

ՀԵՐՔՈՒՄՆ «ՊԱՇՏՕՆԱԿԱՆ ՏԵՂԵԿՈՒԹԵԱՆ»

«Մշակի» 39 համարում տպած մեր պարզաբանութիւնով եկեղեցական գործերի վերաբերութեամբ, մենք անշուշտ պիտի սպասէինք պատասխան երկու կողմից. «Արձագանքի» և հոգևոր կառավարութեան կողմանէ:

«Արձագանքին» մենք պատասխանել ենք և կը պատասխանենք,—դա երկրորդական բան է: Այժմ մենք ուզում ենք հերքել յիշեալ պաշտօնական տեղեկութիւնը ամենայն անաչառութեամբ և շատ կը ցաւենք, եթէ ճշմարտութիւնից ամանք նեղանան:

Պաշտօնական տեղեկութեան ընդհանուր բովանդակութիւնն այն է, որ մենք ցոյց տուած ենք անհոգութիւն և անտարբերութիւն դէպի եկեղեցական դատերը և մէկ թէ երկու «գործը» փչացրած են, ուստի կոնսիստորիան կամենալով հրաւիրել արի և ժիր իրաւագէտ, յարմար տեսաւ չը վերանորոգել մեզ հետ պայմանը: Տեսնենք թէ ծր աստիճան ճշմարիտ է այդ յայտարարութիւնը:

Այսպէս՝ «տեղեկութեան» մէջ գրած է, որ մեր անտարբերութեան պատճառաւ կոնսիստօրիան կամեցաւ մի այլ իրաւագէտ հրաւիրել, երբ լրացաւ մեր և կոնսիստորիայի մէջ կռեալ պայմանաժամանակը:

Իսկոյն կը տեսնէք, որ այդ գրութիւնը արդարութիւնէն հեռի է:

Յիշեալ պայմանը լրանալու օրերին մենք յայտնեցինք կոնսիստորիայի ներկայ նախագահ Արիստակէս եպիսկոպոսին որոշել ապագայի համար մեր յարաբերութիւնները դէպի եկեղեցական դատերը, լինելու է պայման թէ ոչ, որովհետև պայմանը մեզ համար նշանակութիւն չունէր, մենք կատարել ենք այն բոլորը, ինչ որ օգտաւէտ են համարել եկեղեցւոյ համար և շատ գործեր կատարած ենք, որ պայմանով մեզ համար պարտաւորեալ չէր: (Տես «Մշակ» № 39): Սրբազան եպիսկոպոսը կ ո ն ս ի ս տ ո ր ի ա յ ի ա տ ե ա ն ի ն ի ս տ ո ւ մ, ներկայութեամբ անդամոց. հարց՝ Արիստակէս Բէնքլեանի, Թադէոս Խօջաէնամեանի, հանգուցեալ տէրկարապետի, գանձապահ հայր Գէորգի, քարտուղար պ. Բէգժանեանի և իմս ներկայութեամբ, դառաւ դէպի մեզ հետևեալ ճառախօսութեամբ. «պ. Սենեքերիմ Մարգարօվիչ, կոնսիստորիայն շնորհակալ է ձեզանէ, ձեր.... (քանի մի գովասանական խօսքեր) աշխատութեան համար յօգուտ եկեղեցւոյ շահերի, և կը յուսանք, որ ա յ ս ո ւ հ ե տ և դուք նմանապէս կը գործէք ազգիս եկեղեցւոյ օգտին»: Մենք դնում ենք այստեղ սրբազանի բառերը նոյնութեամբ.

Յիշեալ ճառախօսութիւնից զկնի Արիստակէս եպիսկոպոսը խնդրեց մեզ գրել պայմանի ծրագիրը, որ և գրեցինք: Ցընթացս մի ամսուայ և չորս օրուայ, ինչպէս վկայում է ինքն կոնսիստորիան իւր յայտարարութեան մէջ. «գրեալ առ մեզ ի 12 ն ո յ ե մ բ ե ր ի 1884 ամի № 3309» սրբազանը և մենք քանիցս փոփոխել ենք նոյն պայմանը և վերջնագոյն խմբագրութիւնը տուած ենք նորա առաջնորդարանի առանձնասենեակում, ներկայութեամբ պ. Բէկժանեանցի, որին նա հրամայեց այսպէս: «Գրիգոր Նիկօլայեվիչ, տարէք այս պայմանը, սրբագրել տվէք, կազմեցէք օրագիր, որ ստորագրեն և պատճէնը ուղարկեցէք պ. Ս. Մ.»: Յիշեալ գրութեան մէջ կոնսիստորիան գրում է մեզ. «և եթէ նոյն ամսեան (յուլիս) դուք քանիցս երթևեկել էք ի կոնսիստորիայս, այն եղեալ է յատկապէս վասն խորհրդակցութեան ի մասին ն ո ր ո գ պ ա յ մ ա ն ա գ ր ո յ ը ն դ ձ ե զ»:

Եթէ կոնսիստորիայն կամեցել է «արձակել» մեզ, այլ ևս ինչ կարևորութիւն կար երեսուն և չորս օրուայ ընթացքում պայման խմբագրել, որոյ մէջ կարեւացս չափու արած ենք միմեանց զանազան զիջողութիւններ: Զափազանց հետաքրքիր է գիտենալ թէ ծր դադարեց «նորոգ պայմանը»: Նորա արտագրելու կարգադրութիւնը առնելուց յետոյ Արիստակէս սրբազանը գնաց ճանապարհորդելու իւր թեմի սահմանները: Մենք դիմեցինք կոնսիստորիայի անդամներին, և սոքա պատասխանեցին մեզ թէ «սրբազանը դորա (պայմանի) մասին ոչինչ չէ կարգադրել»: Բօրժօմում պատահեցինք սրբազանին և պատմեցինք իրողութիւնը. նա մեզ պատասխանեց՝ «ես չը գիտեմ, կոնսիստորիան պէտք է կարգադրէր»: Պարզ էր արդէն, որ այստեղ մի այլ խնդիր կար, որ այս վայրկենիս մեզ հետաքրքիր չէ....

Իբրև մի մասնաւոր միջադէպ գրենք այստեղ, որ պայմանը խմբագրելու միջոցին սրբազանը յայտնեց ինձ թէ «եկեղեցին դժուարանում է ամսական հ ա ր ի ւ ր ռ ո ւ բ լ վճարելու»—մենք այդ կէտը պայմանից ջնջեցինք. բայց զարմանքն այն է որ նոյն եկեղեցին ահա երկու տարին լրանում է, չէ «դժուարանում» ն ո յ ն հ ա ր ի ւ ր ռ ո ւ բ լ ը վճարել այլ հաւատարմատարի:

Այդ գրաւոր հերքումին աւելացնենք և այն հակառութիւնը, որ գրեցինք մեր «պարզաբանութեան» մէջ, այն է պ. պ. Եւանգուլեանցի և Խանազովի միջնորդութիւնը եպիսկոպոսի կողմանէ յետ վերառնել քանի մի գործեր, որ մենք վերադարձուցինք, և մեր մերժումն այդ միջնորդութեանց:

Ուրեմն, դառնանք մեր սկզբին. ոչ մի վարանումն, որ տեղիք չէ ունեցել, չէ եղել պատճառ, որ մենք թողեցինք մեր պաշտօնը, այլ այն միայն որ «մենք միմեանց չը հասկացանք»:

Այժմ խօսենք մանաւորութեան վրա:

«Պաշտօնական» տեղեկութիւնը գրում է թէ «Բօլնիս» կալուածը օտարացաւ: Բայց, հայր Սուքանանեանց, բարեհաճեցէք ասել մեզ, գիտէք արդեօք թէ դա ինչ գործ է, որտեղ է այդ կալուածը, ինչ սահմաններ ունէ, որքան է նրա տարածութիւնը, և ծրն է այդ «Բօլնիսից» եկեղեցւոյ արդիւնքը: Բայց հայր, չը գիտէք և չէք էլ կարող իմանալ, որովհետև այդ գործը չը պիտի էլ լինէր, ձեզ չփոթեցրին: Ասենք թէ ինչ է գործը: Մեծեվայա կոմիսիան եկաւ Բօլնիս, վարդապետի մէկը ասաւ թէ այսքան աշխարհ պատկանում է հայոց եկեղեցւոյն, թէ մենք ղաբալէք ունենք, որ կոնսիստորիայումն են: Յետոյ Սարգիս քահանայ Աղաջանեանցը բերեց ինձ մի բեռ վրաց լեզուով գրած թուղթեր, թէ ահա Բօլնիսի ղաբալէք: Տարանք ղաբալէք դատարան և նրանց մէջ նկարագրած երկիրը համեմատեցինք խսկական պլանների և պօլէվօյ ժուրնալների հետ և, տէր հայր, երևաց, որ մեր ղաբալէքի մէջ նկարագրված աշխարհը չը կայ երկրիս երեսին և նրա մասին ոչաք չէ էլ մնում: Մենք էլ Սարգիս քահանայ Աղաջանեանցի հետ դատարանից դուրս եկանք: Եւ «պաշտօնական տեղեկութիւնը» այդ «գործը» օտարացած է համարում:

Յետոյ մեզ ասում են, որ մենք կամենում էինք դարձեալ չարունակել ստանալ տարեկան 1,200 ր.: Այդ մեղադրութիւնը մենք չենք հասկանում: Միթէ մեզանից պահանջող կար, որ ստորագրելով թէ ստացանք 1,200 ր., խսկապէս ստանայինք նրա կէսը: Ճշմարիտ այդ մեղադրութիւնը անհասկանալի է:

Ասում են թէ մենք սպառնալեաց նամակ ենք գրել եթէ մեզ հետ պայման չը նորոգեն: Նամակը մասնաւոր է և գրեալ է Արիստակէս եպիսկոպոսին իբրև մասնաւոր անձին: Բայց խսկապէս նամակիս մէջ ոչինչ զաղանիք չը կայ: Երբ ինչպէս ասում են հազար անգամ տարան բերեցին մեզ պայման կապելու, մենք գրեցինք եպիսկոպոսին, թէ թող չը կարծեն թէ մենք մի առանձին չահաւէտութիւն ունինք այդ պայմանի մէջ որ մեզ վնաս է պատճառում, քանի որ եթէ մենք չը լինենք փաստաբան եկեղեցւոյ և մեզ առաջարկեն նորա պահանջաց դէմ պաշտպանութիւնը, մեր վարձատրութիւնը կարող էր աւելի ձեռնտու լինել քան թէ ամբողջ պայմանը: Մենք կամինք միայն օգտաւէտ լինել եկեղեցուն:

Այնուհետև յիշում եմ Թէլաւի ս. Գէորգ եկեղեցւոյ գործը. բայց մի և նոյն ժամանակը գրում են «տեղեկութեան» մէջ թէ գործը յանձնած է (!?) ինձ 1878 թուականին: Բայց տեղեկութիւնից երևում է, որ այդ տարում կոնսիստորիայն ինձ հետ պայման ունեցած չէ, որ կռեալ է ինձ 1882 թուականին: Ուրեմն այդ գործը, որ բոլորովին չեմ յիշում, պէտք է ուղարկած լինի ինձ մօտ, ըստ ծովթութեան, խորհուրդ առնելու համար, կամ մի ճանապարհ ցոյց տալու համար. նշանակում է, որ այդ գործոց մասին խօսելը, անբովանդակ մի բան է: Վերջապէս պէտք է գիտենալ թէ ինչ գործ է դա, և որքան արդարացի պէտք է համարվէր վճռը, եթէ նա յարուցվէր: Եթէ, ինչպէս գրում են, գործը սկսած է 1870 թուականին, ուրեմն ինչպէս նրան կրկին սկսել 1878-ին երբ, ըստ օրինաց, գործը արդէն աւարտած պիտի համարուէր: Ի վերջոյ տեղեկութիւնը ակնարկում է երեցփոխանական գործերի մասին: Մենք ինքներս կուզենք խօսել նոյն գործերի վերաբերութեամբ: Արիստակէս եպիսկոպոսը կազմեց մասնաժողով, մասնաւոր, յայտնի բան է, որ պիտի քննէր երեցփոխանների անցեալ և ներկայ հաշիւները: Մասնաժողովը եռանդով բարդում էր երեցփոխանների վրա մեծ մեծ գումարներ, և կոնսիստորիայն «առաջադրում է, հաւատարմատարին դատ բանալ»: Մի քանիսը մենք սկսած ենք. ինչպէս Շահազիզեանցի, Թէյմուրազեանցի դէմ, և այլն: Սինօդը հրամայեց գործը առաջինի դէմ կարճել, իսկ երկրորդի վերաբերութեամբ դատարանը մերժեց պահանջը (մեզանից զկնի): Առհասարակ այդպիսի գործերի մէջ զրպարտութեան պէս մի բան երևաց երեցփոխանաց դէմ ըստ մեծի մասին, և մեծ դժգոհութիւն յարուց ժողովրդի մէջ: Անհիմն ընդունելով քանի մի այդպիսի առաջադրութիւններ, մենք դիտմամբ թողնում էինք նրանց անկատար, նա մանաւանդ որ կային պահանջք որ խղճի հակառակ էին, օրինակ Ավթանդիլօվի ժառանգների դէմ. յարուցանելիք վէճը: Տեղեկութիւն ժողովելով դրա մասին, երևաց, որ Ավթանդիլօվը վաղուց մեռած է, թողելով բազմաթիւ գերդաստան տասը տարի եկեղեցուն ծառայելուց զկնի, և միակ փաստ, որ ունէ կոնսիստորիայն հանգուցեալի ժառանգների դէմ, է յիշեալ մասնաժողովի զեկուցումը, որ դատարանի աչքին նշանակութիւն չունի: Այդ և դրա պէս անհիմն և անխիղճ պահանջներ ես չէի սկսում, ոչինչ օգուտ չը սպասելով եկեղեցւոյ համար,—այլ վնաս, որովհետև մարդիկ սկսեցին փախչել երեցփոխանի պաշտօնից:

Մի բան ևս կայ «տեղեկութեան» մէջ: Նա ասում է թէ թող տացվի պալատի վճիռը «կլլւոյ» գործի մասին, և այն ժամանակ կը տեսնվի թէ ու՞մ մեղքն է որ եկեղեցին այդ գործը տանուլ տվեց: (Մենք նրան վաստակեցինք դատարանում:) Նախ յայտնեմք, որ նահանգական դատարանի մէջ վճռին և քննութեան մասնակցում էին չորս անդամք, չորրորդն էր ինքն նախագահը, պ. Սմիրտէնը, և պրօկուրօրը: Այդ հինգ մարդիկ միաձայն ընդունեցին որ կըղզին Վանքինն է և խլեցին նրան էլ Մուխրանսկու ձեռից: Բայց պալատումը մենք մասնակից չենք եղել գործի պաշտպանութեան, և այնտեղ կատարածը մեզ չէ վերաբերելի:

Պաշտօնական տեղեկութեան մէջ կայ և փաստական սխալ, որովհետև Սինօդը, գրութեամբ առ մեզ 'ի 12 մարտի 1886 ամի № 1109 պահանջել է մեզանից տեղեկութիւն մեզ հասանելի վարձատրութեան մասին «որպէս զի Սինօդը կարող լինի բաւարարել զձեզ» ինչպէս գրւած է նոյն թղթի մէջ. և բացի այդ, իւրեան կոնսիստորիայն անցեալ տարի հրամայել է Սինօդն տալ մեզ բաւականութիւն, որ և կոնսիստորիայն թողել է անկատար:

Սենեքերիմ Արծրունի

Թիֆլիս 18 ապր.

ՆԱՄԱԿ ՄՕՍԿՎԱՅԻՑ

Ապրիլ 7-ին

«Մշակի» 26, 30 և 33 համարներից մենք ծանօթացանք պ. Լէրխէի զեկուցումների հետ մեր երկրի չերամապահութեան մասին: Մեր գիւղատնտեսութիւնը հետազօտողների թիւը այնքան փոքր է, որ մենք չենք կարող շնորհակալ չը լինել պարոնին իր աշխատութեան համար. բայց և այդ հարցը այնքան ծանրակշիռ է, որ արժանի է գործագէտ անձանց լուրջ և խորին ուշադրութեանը: Ես մի քանի նկատողութիւններ կանեմ միայն:

Պ. Լէրխէ մեր երկրի չերամապահութեան ընկնելու գլխաւոր պատճառներից մէկը համարում է այն՝ որ գիւղացիք աւելի սերմ են վեր առնում, քան թէ կը ներեն իրանց միջոցները, և միւսը այն՝ որ նրանք պահում են եապօնական չերամ և ոչ իտալական կամ ֆրանսիականն: Եւ որպէս զի վերականգնի մեր չերամապահութիւնը՝ պարոնը առաջարկում է համոզել գիւղացուն որ 10 մսխալից աւելի սերմ չը վերցնի և պահի անպատճառ իտալականը կամ ֆրանսիականը: Հակառակ դէպքում, խորհուրդ է տալիս գիմել խիստ միջոցների:

Տեսնենք որքան իրաւացի են այս պատճառները և որքան ողջամիտ՝ առաջարկած միջոցները:

Գիւղացիք յիրաւի վեր են առնում աւելի սերմ քան թէ կը ներեն իրանց միջոցները, բայց այդ անում էին նոյն իսկ չերամապահութեան ծաղկած ժամանակ և ահա թէ ինչու: Շերամնոցի համար յատկապէս կառուցած շէնքեր մեզանում ոչ մի տեղ չը կան, այլ այդ եղանակում, գիւղացիք իրանք տեղափոխվելով դուրս—սրահը, բակը՝ իրանց բնակարանների մէջ տեղաւորում են որդներին. և շատ տեղ այդ շէնքերը այնքան անխնամ են պահված լինում, որ օձեր, կարիճներ, մկներ, մրջիւն, զանազան միջատներ, թռչուններ և այլն համարձակ մուտք ունեն նրանց մէջ և որդների եթէ ոչ $1/_2$, անտարակոյս $1/_3$ զոհ են գնում այդ կենդանիներին: Պ. Լէրխէն սխալվում է կարծելով թէ առաջ գիւղացուն եթէ որ ձրի էլ սերմ առաջարկէիր՝ նա իր կարողութիւնից աւել չէր վեր առնի: Այդ իրաւ է, որ նա չէր վեր առնի ուրիշից, բայց այն պատճառով որ, մի հին նախապաշարմունքի շնորհիւ, կը վախենար անաջողութիւնից և հարկ էլ չը կար, քանի որ այդ ժամանակ սերմի ոչ առևտուր, ոչ փոխատուութիւն չը գիտէին, այլ ամեն մարդ ինքը իր բոժոժից ընտրում էր՝ որքան իրան պէտք էր՝ սերմացու և սերմ հանում: Մի և նոյն գիւղացին եթէ հիմա ոչ թէ ձրի, այլ փողով առնում է աւելի սերմ—այդ նշանակում է որ նա գիտակցաբար, հաշւով է անում:

Շերամի հիւանդութեամբ մեր բնիկ սերմի խապառ փչանալովը՝ փորձեր եղան օտար երկրներից սերմ բերելու: Խ ո ր ա ս ա ն ի սերմը մի քանի տարի լաւ արդիւնք էր տալիս, սերմը էժան լինելով մատչելի էր ամենին, բոժոժը եապօնականից լաւ և աւելի մօտ էր բնիկ տեսակին: Բայց հէնց սկզբից յայտնվեցաւ, որ նրանից մեզանում հանված սերմը բանի պէտքական չէ: Յետոյ՝ հետզհետէ Խորասանում հիւանդութեան տարածվելովը այնտեղից բերված սերմն էլ անպէտք դուրս եկաւ: Ի տ ա լ ա կ ա ն սերմը ահա 10 տարի է, որ ստացվում և պահվում է Ագուլիսում: Տարեկան բերված սերմի քանակութիւնը $1/_4$ փունտից սկսելով 3 պուդի հասած է այժմ: Այս սերմը միշտ տուել է 1 մսխալին 14—22 ֆ. թաց բոժոժ, մի բերք՝ որից աւելի հազիւ թէ ստանում են նոյն իսկ եւրօպացի գիտնական չերամապահներն իրանց թանկագին սարք ու կարգերով: Այս բոժոժի թացը 84 թւին ծախվեց պուդը մինչև 25 ր., 85

թւին մինչև 16 ր.: Փորձեցին սերմ վեր առնել մեզանում իտալական բոժոժից՝ չաջողվեց: Թիֆլիսի Գիւղատնտեսական ընկերութիւնը նոյնպէս առել էր Ագուլիսում 84 թւին իտալական սերմեր, մեզանում հանված, որոնց թւում և պ. Լէրխէի ցէլուլէր սերմը—որքան ինձ յայտնի է՝ այդ սերմերը ոչինչ բերք չը տուին: Եապոնական չերամը համեմատելով պարսկականի և իտալականի հետ՝ այնքան դիմացկուն դուրս եկաւ, որ ոչ թէ միայն մսխալին 10—15 ֆ. թաց բոժոժ տուաւ, այլ և նրանից մեզանում հանած սերմը միշտ 5—10 ֆ. բերք տալիս է, մի յատկութիւն, որ ինչպէս տեսանք, չունեն իտալականն ու պարսկականը: Գալով եապոնական բոժոժի որակութեան՝ կանաչը եթէ լաւ է պահված; այնքան սոսր չէ արժէքով, որքան հաւատացնում է պ. Լէրխէն: Լաւ կանաչ եապոնական բոժոժը թէ Ֆրանսիայում և թէ մեր մանարաններում վատ ընդունելութիւն չունի:

Վերոգրեալ հանգամանքների վրա եթէ աւելացնենք իտալական և եապոնական սերմերի գների տարբերութիւնը՝ բոլորովին հասկանալի կը լինի թէ ինչու գիւղացիք չեն հետամուտ լինում իտալական սերմ ձեռք բերելու: Եապոնական սերմը, պ. Լէրխէի ասելով, ամենաթանգը արժէ փունտը 14 ր. (պարոնը տեսել է նաև 50 կ. փունտը), արտասահմանից ստացվող իտալականը 80—115 ր. փունտը, իսկ մեզանում հանված իտալականը Թիֆլիսի Գիւղատնտեսական ընկերութիւնը վաճառում է 52 ր. 80 կ. փունտը: Նուխու կամ Զաքաթալի գիւղացին 10 մսխալ իտալական սերմի համար ինչպէս և ծրատեղից վճարէ 12 ր. հաստատ գիտենալով որ այդ սերմի կէսը զանազան կենդանիների համար է. այն ինչ նա կարող է ամենաթանգը 3 րուբլով առնել 20 մսխալ եապոնական, թէ որ ինքը չունի վերցրած իր սեփական բոժոժից:

Ինչ-որ վերաբերում է գիւղացուն ստիպելուն, որ նա 10 մսխալից աւելի սերմ չը վեր առնէ—միթէ կարելի է դրա համար կանոն դնել: Մի մեծ ընտանիք, շատ թթենիներ ունեցող, կարող է ամենայն հեշտութեամբ պահել 20 մսխալ էլ, այն ինչ մի ուրիշ ընտանիքի համար 5 մսխալն էլ շատ է: Եւ միթէ խիստ միջոցներով հնարաւո՞ր է որ և իցէ օգուտ բերել գիւղացուն այս բանի մէջ:

Պ. Լէրխէ շատ վրդովված է խօսում «տեսական մարդկանց» դէմ, բայց ինքն էլ շատ գործնական չէ երևում հետևեալ մտքերը յայտնելով: Նրա կարծիքով Կովկասում չերամապահութեան ընկնելն է պատճառ, որ մարդիկ ստիպված են դիմել օտար երկիրներ թաւշեայ և կերպասեղէնի նոր բացված գործարաններին մետաքս մատակարարելու: Բայց ես կասեմ, որ դրա պատճառը այն է որ, ինչպէս մի ուրիշ տեղ պարոնը յայտնում է՝ մեր երկրի արտադրած մետաքսը կաստարելագործութեան կողմից չէ կարողանում մրցել ֆրանսիականի և իտալականի հետ, թէև այս երկիրներում թաց բոժոժի պուդը ծախվում է, պարոնի ասելով *) 75 ր. (?):—Նրա կարծիքով մեծ բարիք կը հասնէ մեր չերամապահութեան, եթէ բոժոժի, մետաքսի և մ ն ա ց ո ր դ ի (déchets) արտահանութիւնը դէպի օտար երկիրներ արգելվի, կամ գոնէա հարկերով, մաքսերով դժուարացնվի: Բայց ես կասեմ որ, ընդհակառակն, այդ ամենածանր հարուածը կը լինէր մեր չերամապահներին: Իրերի ներկայ դրութիւնում, երբ մեծ քանակութեամբ չորացրած բոժոժ, մնացորդը ամբողջապէս և մետաքսի մեծագոյն մասը արտահանվում են Ֆրանսիա և Թիւրքիա, իսկ Մոսկվային մնում է մի շատ աննշան մասը մետաքսի՝ մենք դարձեալ տարիներով Մոսկվայում վիզներս ծռած նստում ենք մեր ապրանքի հետ և գրեթէ միշտ վնասով վաճառում: Ուրեմն այն ժամանակ, երբ օտար հրապարակները մեր դէմ փակված կը լինեն, ինչ կը լինի մեր վիճակը: Այն ժամանակ մեր գիւղացիք քանիսով կը կարողանան ծախել իրանց արդիւնաբերութիւնը տեղական մանարաններին և վաճառականներին:

Պարոնը առաջարկում է նաև խճուղիների և նոր շինվող ճանապարհների երկու կողմը տնկել թթենիներ, որոնցից օգտվէին գիւղացիք,—բայց միթէ վնասակար չէ կիրակիել որդներին փոշոտված տերևով:

Այս ամենից ես հանում եմ այն եզրակացութեան, որ մեր երկրի չերամապահութիւնը իր նախկին ծաղկած դրութեանը հասցնելու համար պ. Լէրխէի առաջարկած միջոցները բաւական չեն, իսկ նրանցից մեկը—արտահանութեան խափանելը—մինչև անգամ կործանաբեր է: Այդ նպատակին հասնելու համար պէտք են աւելի հիմնաւոր հետազօտութիւններ և աւելի խելացի ու նպատակայարմար միջոցներ, որպիսիք սպասում ենք Թիֆլիսի Գիւղատնտեսական ընկերութիւնից, որը, ինչպէս տեղեկանում ենք լրագիրներից, ներկայումս լրջօրէն զբաղված է այդ խնդրով: Տեղոյս Գիւղատնտեսական ընկերութեան չերամապահական կօմիտէտը նոյնպէս զբաղված է այդ հարցով և մարտի 30-ին, ըստ առաջարկութեան պետական կալուածների մինիստրութեան, քննում էր պ. Շաւրօվի ծրագիրը Թիֆլիսում չերամատուն և նրան կից սերմատուն բանալու մասին:

Յ. Ա.

*) «Մշակ» № 33:

ՆԵՐՔԻՆ ԼՈՒՐԵՐ

—

ԱՐԳԻՆԱ գիւղից մեզ գրում են: «Ապրիլի 5-ին Շիրակ գաւառի Աճամ-Մավրակ գիւղում 40 տարեկան Գալօ անունով մի մարդ, իր դրացու բացակայութիւնից օգուտ քաղելով, գիշերը մի հընարքով մտնում է դրացու տունը, ուր ջահիլ, 26 տարեկան դրացուհին մենակ իր երկու փոքրահասակ երեխաներով քնած է լինում և ուժով բռնաբարում է կնոջը: Թշուառ կինը նոյն գիշերը երկիւղից-սաստիկ հիւանդանալով երեք օրից յետոյ մեռնում է; թողնելով իր երկու մանուկներին անխնամ:»

—

Շիրակ գաւառի ՓԱՆՏՐՎԱՆ գիւղում, ինչպէս մեզ գրում են, ապրիլի 5-ին մի սարսափելի դէպք է պատահում: Մի 13 տարեկան երիտասարդ իր 25 տարեկան կնոջը գցում է վառած թոնրի մէջ և խորովում է նրան: Այր և կինը ամուսնացել են 3 տարի առաջ, երբ կինը 22 տարեկան էր, իսկ տղան 10 տարեկան: Յայտնի բան է որ ծնողները ամուսնացնելով տաս տարեկան երեխային 22 տարեկան օրիորդի հետ, չէին կարող պահանջել երկուսի մէջ ամուսնական օրինաւոր կեանք: Եւ ահա թշուառ ամուսինները միշտ միմիանց մէջ դժգոհութիւն ունենալով, այժմ երբ տղան 13 տարեկան է դարձել, նա ատելութիւնից դէպի իր կինը այդ եղեռնագործութիւնն արաւ: Երբ կինը մօտենում է թոնրին և միջից չ ի ր ը հանելու համար կռանում է, մարդը բռնում է նրան ոտքերից և թոնրի մէջ է գցում ու խուփն էլ վրան դնելով, դուրս է գնում տանից: Կնոջ ազգականներին հարևանները ժողովում են, հանում են ողորմելուն, բայց նա արդէն այրված, խորոված է լինում: Պէտք է ենթադրել որ տղան հոգեկան հիւանդ է եղել: Գաւառապետը տեղեկանալով այդ սարսափելի անցքի մասին բերել է տալիս գաւառական բժիշկ, որ Ղարսից անմիջապէս հասնում է Փանտրվան գիւղը:

—

ԱԼԷՔՍԱՆԴՐԱՊՕԼԻ մեր թղթակիցը գրում է մեզ: «Տեղիս առևտուրը շատ ընկած դրութեան մէջ է. վաճառականները առաւօտը դուքանի դռները բանալով, ժամերով սպասում են մուշտարուն և շատ անգամ ամբողջ օրն էլ սպասում, և մուշտարու երեսը չեն տեսնում: Բայց չը նայելով առևտրի անկմանը՝ ցորենը, գարին և ալիւրը հետզհետէ սկսում են թանգանալ: Ցորենի սօմարը ծախվում է այժմ 10 րուբլիով, իսկ պուդը 50 կօպէկով: Պահանջը շատ է և օրից օր ցորենը թանգանում է: Գարու սօմարը 4 րուբլի արժէ, բայց պահանջ չը կայ: Իսկ գարու պուդը 25 կօպէկով է ծախվում: Ալիւրն արժէ, լաւ տեսակինը 60 կօպ. պուդը, թխած հացը 2 կօպ. փունտը, ոչխարի մսի փունտը 8 կօպ., մոլի մսի փունտը 6—7 կօպէկ: Իւղի պուդը 8—9 րուբլ արժէ:»

—

Մեզ գրում են ԱԼԷՔՍԱՆԴՐԱՊՕԼԻՑ որ ամբողջ մարտ ամիսը և ապրիլի սկիզբները այդտեղ շատ ցուրտ եղանակ էր անում և անտանելի քամի էր փչում, այնպէս որ ցուրտը մարդու աչքերն էր կուրացնում:

—

Պարսկաստանի Սալմաստ գաւառից մեզ հասած մասնաւոր նամակից տեղեկանում ենք որ այդտեղ մարտ ամսի վերջերում եղանակը սաստիկ ցուրտ էր, այնպէս որ կէս արշինի չափ բարձրութեամբ ձիւն եկաւ և անտանելի բուք էր փչում: Այդ անլսելի ցրտերը նշի բերքին մեծ վնաս պատճառեցին և հէնց այս պատճառով նշի միջուկի գինը 6 րուբլի 50 կօպէկից յանկարծ բարձրացաւ մինչև 7 րուբլի 30 կօպէկի:

—

Մեր թղթակիցը ԵՐԵՒԱՆԻՑ գրում է մեզ հետևեալը: «Ասում են որ Վեհափառը դիտաւորութիւն ունի եկող ուսումնական տարուց սկսած Էջմիածնի Գէորգեան ճեմարանի դպրանոցական բաժինը փակել և թողնել միմիայն երեք լսարաններ, իբրև մասնագիտական բաժին՝ ուր առանձին ուշադրութիւն կը դարձնվի աստուածաբանական, լեզուագիտական և մանկավարժական ուսումնքների վրա: Եթէ մեր այդ լսած լուրը ճիշտ լինի, կը նշանակէ որ Վեհափառը արդէն վճռել է մեր թեմական դպրանոցները բարւօքել և բարձրացնել նրանց նշանակութիւնը, որպէս զի կարողանան սոքա ճեմարանի լսարանների համար աշակերտներ պատրաստել որոշ ծրագրին համեմատ:»

—

ԵՐԵՒԱՆԻՑ մեզ գրում են հետևեալը: «Լսում ենք որ քաղաքագլուխ, Վ. Գեղամեան մտադիր է փութացնել Ղուխուլաղից Երևանի համար ջուր բերելու գործը, որպէս զի հանգուցեալ Ղազարեանի 10,000 րուբլի նուէրից քաղաքը չը զրկվի:»

—

Մեզ հաղորդում են ԴՈՒԲԱՅԻՑ հետևեալ ոճրագործութեան մասին: «Գրիգորիյ Լարիօնօվիչ Սմօլնիկօվ, որ երկար ժամանակ Բագու քաղաքում վարել է նօտարիուսի պաշտօնը, 1881 թւին թողնելով պաշտօնը, առանձնանում է Դուբայի շրջականերում, որտեղ առնում է մի կալուածք և սկսում է պարապել գիւղատնտեսութեամբ: Նրա մօտ աղախնի պաշտօնով ծառայում էր մի ռուս կին, Գօրբաչօվա ազգանունով: Զատկի երկուշաբթի գիշերը երեք հոգի անյայտ աւազակներ յարձակումն են գործում Սմօլնիկօվի կալուածքի վրա, սպանում են նախ աղախնուն, նրան բռնած լինելուց և անտառ տանելուց յետոյ և այնուհետև չարաչար սպանում են և իրան Սմօլնիկօվին: Այդ վերջինի ծառաներից ոչ մինը չէ համարձակվում օգնութեան հասնել, բոլորը փախչում և թագնվում են մօտիկ խիտ անտառի միջ: Ասում են որ երեք աւազակներից երկուսը թուրք են, իսկ մեկը ռուս է, որ թուրքի պէս իր գլուխը ածիլել էր, հագնվել էր թուրքի շորով և իր երկու ընկերների պէս զինված էր:»

—

ԴՈՒԲԱՅԻՑ մեզ գրում են որ Զատկի շաբաթ օրը Դուբայի կողմերում այնպիսի ցուրտ արեց, որ քաղաքին մօտակայ սարերը ձիւնով ծածկվեցան: Ցրտի պատճառով ոչխարների և տաւարի մեծ կոտորուած է եղել: Ասում են կան մարդիկ, որոնց ամբողջ հօտը փչացել է: Այժմ Դուբայում միսը թանգ է և լաւ միս չէ էլ ճարվում ամենևին: Եղած, միսն էլ այնքան նիհար է, որ գրեթէ անհնարին է այդ մսից ուտել:

—

ՇՈՒԼԱՎԷՐԻՑ մեզ գրում են, որ Խրամ և Ձապալլու գետերը չափազանց վարարել են: Գուռու-չայ գետն էլ նոյնպէս սաստիկ բարձրացել է: Գիւղացիք, ինչպէս մեզ գրում են, այս տարի մեծ յոյս ունեն թէ արտերի և թէ այգիների վրա:

—

Մեզ գրում են Շուլավէրից հետևեալը: «Գաւառական բժիշկ Մաղալօվի ձեռքից այս օրերս ատրճանակը պատահմամբ որաքելով, բժիշկը վիրաւորեց իր ոտը, թէև բարեբախտաբար վէրքը վտանգաւոր չէ: Նրան բժշկում է տեղիս յայտնի ժողովրդական վիրաբոյժ (հէքիմ-բաշի) Կարապետը: Բայց այս վերջինի հետ էլ մի զարմանալի դէպք է պատահել այս օրերս: Մի գեղեցիկ առաւօտ, հէքիմ-բաշին պատրաստվելով գնալ հիւանդների մօտ, նրա ծառան շտապով թէյ է շինում նրա համար և ինքն էլ այդ թէյից մի բաժակ անուշ անում: Յանկարծ թէ Կարապետը և թէ նրա ծառան գժվում են. յայտնվում է որ թէյի տեղ ծառան սխալմամբ ածել էր թէյամանի մէջ երկու գդալ ալաքլունգի երրորդ տեսակից: Բայց ծառան շուտ է բժշկվում, որովհետև մի բաժակ էր խմել և այն էլ բաց, իսկ հէքիմ-բաշի աղան երկու բաժակ էր խմել և այն էլ թունդ: Սակայն շուտով բժշկական օգնութիւն հասնելով, երկուսին թան ու մածուն են ուտացնում և երկուսն էլ բժշկվում են:»

—

ԹԻՖԼԻՍԻ Հաւլաբար թաղից մեզ ուղարկված է հետևեալ նկատողութիւնը տպագրելու համար: «Մօտ օրերումս լսեցինք որ Հաւլաբարի Էջմիածնեցոց եկեղեցու սարդաւագը պիտի քահանայ ձեռնադրվի: Մենք այդքան գիտենք, որ այդ անձը, դուցէ և շատ լաւ մարդ լինելով, մեր շատ աէրտէրների նման ոչ մի ուսումնարանում ուսում չէ առել: Համարեա ամեն օր լրագիրներում գանգատներ ենք կարդում մեր անուսում քահանաների մասին, և միթէ այսուհետև էլ մեր Թիֆլիսի պէս քաղաքում պէտք է դարձեալ տգէտ քահանաներ ունենանք: Երբ մենք, հաւլաբարցիներս, լսեցինք որ սրբազան առաջնորդը կանոն է սահմանել, որ միայն Ներսիսեան դպրոցում ուսում աւարտողները պիտի քահանայ ձեռնադրվեն մեր քաղաքում, մենք բոլորս շատ ուրախացանք այդ կարգադրութեան մասին: Բայց այսօր դարձեալ տեսնում ենք որ այդ կանոնը չէ կատարվում և մի գիւղացի անուսում, տգէտ սարկաւագ պիտի մեզ համար քահանայ, այսինքն բարոյական ուսուցիչ, հոգևոր և [illegible] առաջնորդ դառնայ:»

—

Ստացանք Գանձակում հիմնվող գինեգործութեան ընկերութեան տպված պրօէկտը «Проэктъ устава Елисаветпольскаго торгово-промышленнаго товарищества винодѣлія, винокуренія и виноторговли.» Պրօէկտը տպված է Բաթումի մէջ Լօբկօ և ընկ. տպարանում:

—

ԳԱՆՁԱԿԻՑ մեզ գրում են. «Ամսիս 19-ին շաբաթ երեկոյեան դարձեալ կայացաւ այստեղ հիմնվող գինու առևտրական ընկերութեան ժողովը: Բացի այգետէրերը ներկայ էին և մասնաւոր կապիտալիստներ 40-ից աւելի հոգի: Ժողովին վերջին անգամ կարդացվեցաւ ընկերութեան ռուսերէն տպագրուած պրօէկտը, որ և շուտով կուկարկվի ուր հարկն է 'ի հաստատութիւն: Այդ երեկոյին պ. Սէգալ կարդաց նաև մի ուրիշ նոր խմբագրած կանոնադրութիւն. բացի վերոյիշեալ ընկերութիւնից, կազմվում է այստեղ և «փոխադարձ վարկի ընկերութիւն»: Պարոնը տեղին, պայմաններին յարմար մի քանի փոփոխութիւններ էր արել, իսկ՝ մեծ մասամբ նոյն հիմունքներն ունի, ինչ որ «Բագուայ փոխադարձ վարկի ընկերութեան» կանոնադրութիւնը:»

—

Քանի մի շաբաթ է արդէն որ հռչակաւոր ռուս երաժիշտ-հեղինակ պ. Չ ա յ կ օ վ ս կ ի հիւր է մեր քաղաքում: Նա եկաւ Թիֆլիս հանգստանալու և իր եղբօր հետ տեսնվելու, որ պրօկուրօր է Թիֆլիսի նահանգական դատարանում: Պ. Չայկօվսկի յայտնի է որպէս երաժիշտ-հեղինակ ոչ թէ միայն Ռուսաստանում, բայց և Եւրօպայում: Նա յայտնի է թէ իր բազմաթիւ ռօմանսներով, թէ պիանօի համար բազմաթիւ գրուածներով, թէ վերջապէս իր օպէրաներով, ինչպէս օրինակ «Кузнецъ Вакула», «Мазепа», «Евгеній Онѣгинъ» և այլն: Թիֆլիսի երաժշտական ընկերութիւնը ուզելով յարգել Չայկօվսկուն, ապրիլի 19-ին Թիֆլիսի թատրօնում ի պատիւ նրա մի կօնցերտ տուեց, որի ամբողջ պրօգրամը բաղկացած էր նրա պիէսաներից: Օպէրայի երգիչներ տ. Զարուդնայա և պ. Լօդի երգեցին նրա ռօմանսները, պ. Կօրգանօվ ածեց պիանօի վրա նրա պիէսաները և վերջապէս օրկէստրն էլ ածեց նրա հեղինակութիւնները: Լօժան, որի մէջ Չայկօվսկի նստած էր, զարդարված էր կանաչ տերևներով և ծաղիկներով: Կօնցերտի սկզբում պ. Ալիխանօվ ճառ խօսեց երաժշտական ընկերութեան անունից: Այդ երաժշտական տօնախմբութեան ժամանակ թէ իրանք կատարողները և թէ հասարակութիւնը անվերջանալի օվացիաներ արեցին ռուս հռչակաւոր երաժիշտ-հեղինակին:

—

Հռչակաւոր իտալացի պիանիստ պ. Ջէզի և օրիորդ Ալլա Բարբի չնորհալի երգչուհին, վերադարձած լինելով Բագուից, որտեղ նրանք կօնցէրտ տուեցին, տալու են իրանց վերջին կօնցերտը Թիֆլիսի թատրօնում: Մենք լսեցինք որ այսօր թատրօնը աւելի էլ լի կը լինի, քան թէ այդ տաղանդաւոր արտիստների նախկին, ապրիլի 21-ին տուած կօնցէրտին:

—

«Հիւսիսային հեռագրական գործակալութիւնը» հեռագրում է մեզ որ հրատարակված է Բարձրագոյն հրամանը Դօրպատի ուսումնարանական շրջանը Դօրպատից Րիգա տեղափոխելու մասին:

—

Ստացանք նոյն գործակալութիւնից և հետևեալ հեռագիրը: «Մինիստրների կօմիտէտը որոշեց. շարունակել պրէմիա տալ 80 կօպէկ պուդից շաքարաւազի կամ ռաֆինադի, որ մինչև յուլիսի 1-ը 1886 թւի արտահանված կը լինի եւրօպական վաճառանոցները, տալ շաքարաւազի կամ ռաֆինադի համար որ արտահանված կը լինի մայիսի 1-ից 1886 մինչև մայիսի 1-ը 1891 թւի դէպի Պարսկաստան և Միջին-Ասիայի վաճառանոցները, բացի ակցիզի վերադարձնելուց, միանուագ պրէմիա 80 կօպէկ, մի և նոյն ժամանակ թոյլատրել պրէ-

միայն այնպիսի շաքարի արտահանելը, որ պարունակում է իր մէջ մաքուր շաքարի ոչ պակաս քան 98%. իսկ եւրոպական վաճառանոցները արտահանվող շաքարի համար պրէմիայի այժմս որոշված ժամանակամիջոցը ապագայում այլ եւս երկարացրած չի լինի:»

—

Մարտի 20-ին, ինչպէս մեզ հաղորդում է հեռագիրը, Տվէրի և Մօգիլէվի ազնուական բանկերի բաժինների փոխատուական գործողութիւնները սկսված են:

—

«Հիւսիսային գործակալութիւնը» հեռագրում է մեզ ՊԵՏԵՐԲՈՒՐԳԻՑ, ապրիլ 23-ից հետեւեալը: «Երէկ Կայսերական Տեխնիկական ընկերութիւնը տօնեց հանդիսաւոր նիստում հարիւրամեայ տարեդարձը էլէկտրո-մագնիսական հեռագրի հնարող, բարոն Շիլլինգի ծննդեան օրվայ: Ներկայ էին՝ գեներալ Բէզակ, պետական բանկի կառավարիչ Ցիմսէն և բազմաթիւ հասարակութիւն: Խօլօսնի ճառից յետոյ Շիլլինգի գիւտերի մասին, փորձեցաւ նրա հնարած գործիքը և հեռագիրների տեսուչ Պիսարեվսկի զեկուցում կարդաց հեռագրական գործի զարգացման մասին Շիլլինգից յետոյ: Այնուհետեւ կարդացվեցան բազմաթիւ հեռագիրներ, որոնք ստացված էին թէ Ռուսաստանից և թէ արտասահմանից: Կարդացված հեռագիրներից առաջինը ուղարկել էր ինժեներական մասի գեներալ-ինսպէկտոր Մեծ Իշխան Նիկոլայ Նիկոլայեվիչ աւագը: Այդ հեռագրի մէջ յոյս է յայտնվում, որ էլէկտրո-տէխնիկական գործը, որ Ռուսաստանում հաստատ հիմքերի վրա դրվեցաւ կայսր Նիկոլայ I-ի ձեռքով, արագ կերպով առաջ կերթայ, հռչակաւոր Շիլլինգի հետեւողների դէպի գործը ունեցած սիրոյ և նրանց եռանդի շնորհով:»

—

Որովհետեւ «Մշակի» երեքշաբթվայ համարը ուշացաւ և մենք այդ համարը կարողացանք միայն չորեքշաբթի օրը հրատարակել, այդ պատճառով և հինգշաբթի օր չը կարողացանք դուրս բերել սովորական համարը:

—

Ինչպէս մեզ հեռագրում են ՍԱՐԱՏՕՎԻՑ, ապրիլի 22-ին այդտեղի հողային փոխադարձ կրեդիտի ընկերութեան կայացած արտակարգ ժողովը ընդունեց սկզբունքով ֆինանսների մինիստրութեան առաջարկութիւնը և որոշեց միջնորդել, որ ընկերութեան բոլոր կապիտալները գործադրվեն կապիտալական պարտքի վճարման վրա, մետալլական փոխատուութիւնը թղթադրամային փոխարինվի, համեմատ ազնուական բանկի վճարներին, կարճ-ժամանակեայ բոլոր պարտքերը երկարաժամանակեայ դարձնվեն, բողքների վերաբերմամբ արտօնութիւնները, որոնք մտցրած են ազնուական բանկում, գործադրվեն և այդտեղ, վերջապէս կրեդիտ ստանալու կարողութիւնը և կալուածներ ծախելու ազատութիւնը անբռնաբարելի ճանաչվեն:

—

ԽԱՐԿՕՎԻՑ, 23-ին ապրիլի մեզ հեռագրում են: «Այսօր դատաստանական պալատի երկրորդ բաժինը Տագանրօգի մաքսատան մէջ կատարված զեղծումների մասին կայացրեց նոր վճիռ, գործի այն մասերի սահմանում, որոնց սենատը վճռաջինջ արեց: Վալիանօ արդարացրած է, Ֆաէլլօից ստանալիքը իջեցրած է 8000 րուբլու: Որոշված է պահանջել հնդապատիկ մաքսը թղթադրամով»:

—

Ֆինանսների մինիստրի առաջարկութիւնը ազնուական բանկի հետ միանալու վերաբերմամբ ՏԱՄԲՕՎԻ հողային փոխադարձ կրեդիտի ընկերութիւնը ընդունեց հետեւեալ լրացուցիչ պայմաններով: փոխառուները, առանց դասակարգի խտրութեան, օգտվում են ազնուական բանկի կանոնադրութեան համեմատ: Նրանք վճարում են 6% կրեդիտական, իւրաքանչիւր հարիւր մետալլական րուբլու վրա: Կրեդիտային երկարաժամանակեայ փոխատուութիւնները վճարներով փոխանցվում են համեմատ ազնուական բանկի կանոնադրութեան: Կարճ-ժամանակեայ փոխատուութիւնները դարձնվում են երկարաժամանակեայ, կամ ազնուական բանկը պէտք է շարունակի կարճ-ժամանակեայ փոխատուութեան օպէրացիան: Իրաւունք է տրվում ծախել կալուածներ ոչ ազնուականների վրա: Մետալական 100 րուբլի փոխանցվում են 120 թղթադրամային րուբլու: Իրաւունք է տրվում 10 տարվայ ընթացքում հանգցնել պարտքը ժամանակից առաջ, վճարելով 125 րուբլի թղթադրամով, փոխանակ 100 մետալլական րուբլու, հաշւելով 5 րուբլի պարտքի հանգցնելում պահեստի դրամագլխից:

—

«Современ. Извѣст.» լրագիրը հաղորդում է, որ վաճառական Գ. Ամիրագօվ, որ այժմ մայրաքաղաքումն է գտնվում, մի քանի ուրիշ անձանց ընկերակցութեամբ ձեռնարկում է ներկայ ամառը հիմնելու Կովկասում թէյի ընդարձակ պլանտացիաներ: Թէյի ծառերը և մշակները պիտի բերվեն Չինաստանից: Ուրեմն յոյս կայ որ վաղուց յարուցված այդ դիտաւորութիւնը վերջապէս կիրագործվի:

—

Ամսիս 23-ին պ. Սաֆրազեան և տ. Ալմա, Թուրք սիրողների մասնակցութեամբ, նախկին Արծրունու թատրօնում տուեցին մի թուրքերէն ներկայացում: Թիֆլիզում առաջին անգամն է տրվում թուրքերէն լեզուով ներկայացում. թուրքերէն ներկայացում տրվել է մի անգամ Երեւանում և մի անգամ էլ Շուշիում: Ներկայացրեցին պ. Վ. Մաղաթեանի «Ֆաթալի-Շահը» և «Կըռթ-Կըռթ»: Վերջին վօդեվիլը ծանօթ է հասարակութեանը: «Ֆաթալի-Շահը» երեք գործողութեամբ մի կօմէդիա-դրամա է: Պիէսայի բովանդակութիւնը հետեւեալն է. Աղա-Ֆարաջը (Սաֆրազեան) մի շահամոլ, եսամոլ պարսիկ վաճառականի տիպ է, որը ոչ միայն ուզում է նիւթականապէս վնասել իր ընկերոջը՝ Հասանին, այլ մինչեւ իսկ ուզում է զրկել իր հարազատ քրոջը Գիւլանամին (տ. Ալմա) նրան հասանելի օրինական ժառանգութիւնից, կեղծ թղթեր կազմելով, որպէս զի ապացուցանի որ նա իր քոյրը չէ, այլ մի աղախին իրանց տանը: Եղբօր և քրոջ մէջ տեղի են ունենում կռիւներ: Գանգատը հասնում է Ֆաթալի-Միրզային՝ Շահզադէին: Վերջապէս նոյն իսկ զրկված, թշուառ քոյրը ազատում է եղբօրը դահճի ձեռքից և անխուսափելի մահից, որին դատապարտվում է նա Շահզադէի հրամանով. և հաշտվելով բարոյապէս պատժված եղբօր հետ, ամուսնանում է իր սիրած Հասանի հետ: Պիէսան ունի բեմական յարմարութիւններ և միշտ կարող է ներկայացվել գաւառներում, թէեւ գրուածքը հոգեբանական կողմից մի քանի պակասութիւններ ունի: Թատրօնը համարեա լիքն էր. հասարակութեան մեծ մասը հայեր և թուրքեր էին: Խաղը շատ աջող անցաւ ընդհանրապէս: Սաֆրազեանը մանաւանդ «Կըռթ-Կըռթի» մէջ հիացրեց հասարակութեանը. տ. Ալմա ստացաւ մի ծաղկի փունջ, և մի քանի թանգագին ընծաներ: Թուրք սիրողներից մի քանիսը վատ չէին: Անկեղծ սրտով ողջունում ենք թուրքերէն լեզուով ներկայացումները և ցանկանում ենք կատարեալ աջողութիւն սկսած գործին, քանի որ դա վերաբերում է մեր դրացի թուրք ժողովրդի խաւար կեանքի առաջադիմութեանը: Ցանկալի է որ պ. Մաղաթեան, որի գրուածները մեզ շրջապատող ազգերի կեանքից աջողվում են, շարունակէր գրել այդ ուղղութեամբ, որով կարելի կը լինի համոզել նոյն իսկ թուրք երիտասարդութեանը՝ հիմնել թուրքերէն լեզուով թատրօն: Ցանկալի է վերջապէս, որ լինի սկիզբը Թիֆլիզում մի շարք այդպիսի ներկայացումների:

ԱՐՏԱՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ

ԱՆԳԼԻԱ ԵՒ ԳԼԱԴՍՏՕՆԻ ՆԱԽԱԳԻԾԸ

—

Գլադստօնի իրլանդական նախագծի երկու գլխաւոր կէտերի՝ Իրլանդիայի ինքնավարութեան և հողային հարցի հետ, Անգլիան արդէն ծանօթացաւ: Համայնքների ժողովը ընդունեց արդէն նախագիծը առաջին ընթերցանութեան մէջ. նախագիծը արդէն հրատարակվեցաւ: Ուրեմն ամենքը միջոց ունէին ուսումնասիրելու Գլադստօնի պրօէկտը, որ գրաւել է այժմ ամբողջ Անգլիայի ուշադրութիւնը: Նախագծի առաջին տպաւորութիւնը այնքան սուր էր, որ եթէ հիմնվենք այդ տպաւորութեան տակ եղած անգլիական լրագրութեան տուած տեղեկութիւնների վրա, այն ժամանակ Գլադստօնի անաջողութիւնը համարեա անկասկածելի է դառնում: Առաջին տպաւորութիւնը շատ խիստ էր և մեծ յուզմունք առաջ բերեց:

Չեմբերլէն, Թրեվէլըն, Հարտինգտօն և ազատամիտ կուսակցութեան միւս անդամներից շատերը բողոքեցին խիստ կերպով այդ նախագծի դէմ: Ինչ կարծիք, որ դորա հետ միացաւ և Սալիսբիւրի իր կուսակցութեամբ: Լօնդօնում տեղի ունեցան մի քանի միտինգներ, որտեղ կայացան վճիռներ Գլադստօնի նախագծի դէմ: Ապրիլի 4-ին տեղի ունեցաւ մի մեծ և նշանաւոր միտինգ. Ներկայ էին նշանաւոր պէրեր, համայնքների ժողովի շատ անդամներ, իշխան Աբերկօրն, Կրանբօրն, լորդ Համիլտօն, կոմս Կօուպէր (երբեմն Իրլանդիայի փոխարքայ), լորդ Սալիսբիւրի, Հարտինգտօն, Գօշէն, Սմիտ, և ուրիշ շատ նշանաւոր քաղաքական գործիչներ: Ներկայ էին բազմաթիւ տիկիններ: Բաց անելով նիստը, կոմս Կօուպէր մի ճառ խօսեց, որով յայտնեց, որ պետութեան մեծ վտանգ է սպառնում, և Իրլանդիան իր Home rule-ով (ինքնավարութիւն) ուզում է միանգամից անջատվել Անգլիայից, խլել կալուածատէրերի ձեռքից հողը և գերիշխանութիւն տալ կաթօլիկ եկեղեցուն: Դորանից յետոյ խօսեց Հարտինգտօն, և յայտնեց, որ եթէ ինքն ներկայացաւ այս միտինգին այդ այն պատճառով է, որ ներկայ դրութիւնը մի վտանգ է սպառնում Անգլիայի միութեանը: Խոնարհվելով Գլադստօնի հանճարի և նպատակների բարեխառնութեան առաջ, Հարտինգտօն այնու ամենայնիւ համոզված է, որ Գլադստօնի նախագիծը սպառնում է պետութեան միութեանը և կունենայ իր ծանր հետեւանքները: Միշտ համեստ, քիչ խօսող և հեզաբարոյ Հարտինգտօնը այդ միտինգի ժամանակ խօսում էր ոգեւորված և տաքացած: Ներկայ եղողները ծափահարեցին նրան: Ապա խօսեց Սալիսբիւրի: Նրա կարծիքով, ինքնավարութիւն տալ Իրլանդիային, կը նշանակէ բաժանել նրան Անգլիայից: Սալիսբիւրի մատնացոյց արաւ Թիւրքաց պետութեան վրա, որից ինքնավարութիւն ստացած մի քանի երկիրներ այժմ միանգամայն անկախ դարձան: Ներկայ եղողները յայտնեցին իրանց համակրութիւնը նրա արտայայտած մտքերին: Այդպիսի ուղղութեամբ բազմաթիւ ժողովներ տեղի ունեցան:

Սակայն այդ բոլորի հետ միասին, մանաւանդ գաւառներում տեղի ունեցան բազմաթիւ միտինգներ և ժողովներ, որոնք յայտնեցին իրանց կատարեալ համակրութիւնը Գլադստօնի նախագծին: Պէտք է գիտենալ, որ Անգլիայում զանազան հարցերի ընթացքի վրա մեծ ազդեցութիւն ունեն միշտ Լօնդօնից շատ հեռու տեղերից եկած կարծիքներն էլ: Բանւորները մինչեւ անգամ ցոյցեր գործեցին ընդդէմ Չեմբերլէնի, որ նա թողեց Գլադստօնին և հեռացաւ նրանից:

Բայց ամենանշանաւոր միտինգը, որ համակրութիւն յայտնեց Գլադստօնի ռէֆօրմներին, դա արմատական կուսակցութեան միտինգն էր Լօնդօնում, որին մասնակցում էր երեւելի արմատական Բրէդլօ:

Այժմ չէ կարելի պնդել, որ նախագիծը մերժվի, ընդհակառակն, յոյս կայ, որ գոնէ ինքնավարութեան խնդիրը դրական վախճան կունենայ: Հողային հարցը ծանրակշիռ խնդիր է, ունի աւելի թշնամիներ, քան պարլամէնտի հաստատութեան հարցը: Գլադստօն ինքն արդէն զիջումներ արաւ, յայտնելով, որ հողերի գնելը պարտաւորեցուցիչ չի լինի և դրա համար հարկաւոր է ոչ թէ 120, այլ միայն 50 միլիօն ֆունտ ստերլինգ: Յոյս կայ որ Չեմբերլէն նորից կը հաշտվի Գլադստօնի հետ: Չեմբերլէնի հաշտվելը մեծ ներգործութիւն կունենայ կնճռոտ կէտերից շատերի լուծման վրա:

Երբ կը մօտենայ երկրորդ ընթերցանութեան համար նշանակված ժամանակը, Գլադստօն միտք ունի հրաւիրել ազատամիտ կուսակցութեան պարագլուխներին և առաջարկել նոցա ձայն տալ յօգուտ նախագծի: Պահպանողական կուսակցութիւնը այժմ այլ եւս չէ դիմում խիստ միջոցների, որովհետեւ շատերը կասկածում են, որ նախագծի անաջողութեան դէպքում Իրլանդիան պիտի դառնայ ապստամբութիւնների բեմ: Պարնէլ մի քանի անգամ ակնարկել է այդ հանգամանքի վրա և իր վերջին ճառի մէջ նա խնդրեց բոլորին վերաբերվել դէպի Իրլանդիայի թշուառ վիճակը աւելի մարդասիրութեամբ և աւելի զգուշութեամբ: Եթէ ընդունվի այն առաջարկութիւնը, որով ուզում են որ իրլանդական պատգամաւորները մասնակցեն անգլիական պարլամէնտին,—այն ժամանակ իրլանդական պարլամէնտի խնդիրը աջող դրութեան մէջ դրված կը լինի:

Սակայն այժմից կարելի է ասել, որ ինչ հետեւանք էլ ունենայ Գլադստօնի նախագիծը, Իրլանդիայի ինքնավարութեան խնդիրը արդէն գոյութիւն առաւ: Իրլանդիան այժմ գիտէ ինչ է պահանջում: Սրանից յետոյ Իրլանդիան այլ եւս այն ձեւով չի վերաբերվիլ դէպի Անգլիան, ինչպէս վերաբերվում էր մինչեւ այժմ:

Իսկ Գլադստօնի համար էլ մեծ դժբաղդութիւն չի լինի իր ծրագիրների չընդունվիլը. նա արդէն արաւ այն, ինչ որ պէտք է անէր, նա արդէն իր կեանքի գործունէութիւնը պսակեց իր վերջին նախագծով: Եթէ մինչեւ անգամ առժամանակ նախագիծը չընդունվի և Գլադստօն ստիպված լինի հրաժարական տալ և քաշվել իր կալուածները, այնուհետեւ մասնաւոր կեանք վարելու համար, այն ժամանակն էլ նրա հակառակորդները իրաւունք չեն ունենայ ուրախանալու:

Ապագան, ի հարկէ, կը պարզէ բոլորը. մի օր Գլադստօնի, այդ ազատամիտ և իդէալիստ պետական մեծ մարդու մտքերը կընդունվեն և պատմութիւնը ցոյց կը տայ, որ մի երկրի զօրութիւնը և միութիւնը միակերպութեան մէջ չէ, նրա մի մասի զօրանալու և միւս մասի ընկճելու մէջ չէ, ինչպէս կարծում են անգլիական պահպանողականները:

ՆԱՄԱԿ ԹԻՒՐՔԻԱՅԻՑ

—

Կ. Պօլիս, 8 ապրիլի

Երուսաղէմն է որ կը գրաւէ մեր ամենուն մըտածութիւնը, խելքը, սրտի բաբախումներն: Կարծես թէ մարգարէն մեզ համար ըսած է «վայ ձեզ զի գնաք յԵրուսաղէմ ի շինութիւն յետ կործանելոյ զԵրէքով»: Բաւական տարիներ են որ Երուսաղէմայ պարտուց կը զոհուէր ազգային ամէն խընդիր, Յարութիւն Պատրիարքի օրով ոչ մի խնդիր այլ եւս կրնայ Երուսաղէմի խնդրէն յետոյ գալ: Այժմ որ պարտուց խնդիրը ըստ բաւականին կարգադրված է, հողի մը խնդիրն է որ տակնուվրայ կընէ ազգը, և այդ հողի խնդրոյն շուրջը, վասն զի դրամի խնդիր է և միանգամայն մի քիչ սըրբութիւն կը բուրէ, ի հարկէ կը միաբանին բոլոր Հայք: Այս մասին չենք կարող անիրաւ գտնել ազգային յուզումը, վասն զի անհնարին է որ ձեռքէ հանենք, և անիրաւ կերպով, մի հող, որ այս րոպէիս եթէ վաճառել ուզենք աւելի քան 300,000 րուպլի կանխիկ ստակով գնելու պատրաստ տէրութիւններ կան: «Արեւելք» պարագլուխ հանդիսանալով լրագրաց ընդհանուր աղմուկ յարոյց. այդ մասին պէտք եղածներն արդէն խրկած եմ, յուսամ թէ օգտակար եղած լինին խնդրոյն վրայ ընդհանուր գաղափար մը տալու համար: Կարկուր անուն մի սուրիացի փաստաբան կը պնդէ թէ այդ հողերն նախապէս իրեն կը պատկանէին և թէ Երուսաղէմի այն ժամանակուան կառավարիչն իրեն հակառակորդ լինելով այդ հողերն յանիրաւի ի վաճառ հանած է իբր գիւղացիներու ապրանք և հայոց Երուսաղէմի Յովհաննէս Պատրիարքը զայս գիտնալով հանդերձ գնած է զայնս, ուստի այդ հողերն իւր սեփհականութիւնն լինելով պէտք է որ իրեն վերադառնան:—Քսան և հինգ տարիներ են մերթ ընդ մերթ կը բողոքէ այդ փաստաբանը: Այժմ «Արեւելք» հրատարակեց ամբողջապէս բոլոր պաշտօնական թուղթերն, բողոքագրերն յորոց տեսնուեցաւ, նոյն իսկ Թիւրք դատաւորներու պաշտօնական կնիքով և ստորագրութեամբ, թէ Կարկուր կատարելապէս խարդախութիւններ ըրած է, նենգութիւններ ըրած, գողութիւններ ըրած է և թէ ամենեւին փոքրիկ հիմ մը իսկ չը կայ իւր ըսածներուն մէջ, ձգենք որ այդ փաստաբանը նշանաւոր է իւր կեղտոտ անցեալովն: Պօլիս որչափ լրագիր կայ ամեն ազգէ, ամեն կրօնքէ, քրիստոնեայ թէ իսլամ, միաբան կանուանարկեն Կարկուրն իբր գող, խարդախ, նենգաւոր և նա չը համարձակիր ձայն հանել: Եւ սակայն նա կարող եղած է իրեն համար գրեթէ նպաստաւոր վճիռ մը ընդունիլ: Բայց մինչեւ վերջի վայրկեանն որքան գաղտնի պահելով: Պատրիարքը երբ կը տեսնուի Շէյխ-իւլ-իսլամի հետ այս վերջինս կը յայտարարէ թէ դատարանի վըճիռը ի նպաստ հայոց է և կը շնորհաւորէ Պատրիարքն: Պատրիարքը կատարելապէս գոհ մնալով կը վերադառնայ Գում-քափու և բարի լուր անմիջապէս կը հեռագրէ Երուսաղէմ, միանգամայն լուր կը հաղորդէ «Արեւելք»-ի որ շուտով հրատարակուի այս տեղեկութիւնը: Սակայն երբ դատարանին վճռագիրը կուգայ, կը տեսնուի թէ այնքան նպաստաւոր չէր հայոց որքան կը կարծուէր: Դատարանը վճռած է թէ Կարկուր հողին վրայ իրաւունք ունի և եթէ իրեն դէմ բողոքող չըլլայ նա կրնայ այդ հողն իրեն սեփականել: Երբ այս իմացուեցաւ անմիջապէս ազգային փաստաբանաց ժողով գումարեցաւ և առանց խորհրդոյ Պատրիարքը բողոքեց:—Ժողովուրդը յուզուեցաւ, ամէն կողմէ ժողովրդային ցոյցերն սկսան, ամէն թաղերէ հազարաւոր ստորագրութեամբ բողոքագրեր տեղացին ու կը տեղան Պատրիարքարան, այնպէս որ այս խնդիրը գրեթէ քաղաքական խնդրոյ գոյն առաւ: Շատ տեղեր ոստիկանութիւնը կը միջամտէ և ամեն անցքերուն պատմութիւնները ա-

մէն օր տեղեկագիր կը լինի և կը խրկուի արքունի պալատը:—Ի հարկէ ժողովուրդը չէր յուզուէր այսքան եթէ գիտնար որ Կարկուր իրաւունք մը ունի, բայց «Արևելք»-ի պաշտօնական հրատարակութիւնները մի առ մի ցոյց տուին թէ ինչպիսի խարդախութեան մը զոհ կը գնայ ազգային մէկ մեծ սեպհականութիւնը: Այդ հրատարակութիւններն անագին յուզում յառաջ բերին:—Թէ ինչպէս կրնայ յաջողիլ Կարկուր գաղտնիքն յայտնի է: Ըսենք թէ այդ հողն պատրաստ գնող ունի 300,000 րուբլիէն աւելի գումարի մը, այդ Կարկուր այնպէս կարգադրած է որ այդ գումարին 200,000 րուբլին պիտի վճարէ զանազան ազդեցիկ անձանց, ինքը կը բաւականանայ 100,000-ով. այդ ի հարկէ Հայոց Պատրիարքարանը այսպիսի ծախս մը ընելու վիճակի մէջ չէ, և չը կրնար ալ ընել, հետևաբար դատը կորսնցնելու վտանգին ենթակայ է: Պատրիարքն մեծ ջանքեր կընէ որ յաջողի: Նա յաջողեցաւ խնդիրը տէրութեան բարձըր ատեանին, այսինքն Պետական խորհրդոյ յղել տալ: Ազգը կը փափագի որ այդ վճիռն բեկանի ու տեսակէտով թէ այդ վճիռը արձակուած է ընդդէմ Նախկին Պատրիարքի «անձին», արդ այժմ Նախկին Պատրիարք վախճանուած լինելով վճիռն անգործադրելի կը մնայ և պէտք է որ Կարկուր վերստին դատ բանայ Երուսաղէմի վանքին ընդդէմ: —Կը յուսացուի որ Պետական խորհուրդը նպաստաւոր վճիռ տայ: Այնուհետև երբ կրկին դատ բացուի անշուշտ նորանոր ջանքեր կը լինին որ արդարութիւնը յաղթանակէ:

Պատրիարքարանն կը փափագի որ այս պարագային մէջ ուրիշ երկիրներու հայեր և ի մասնաւորի Էջմիածին իրականապէս օգնութեան հասնին իրեն: Արդարև երբ Նախարարաց հետ խօսած է Պատրիարքն յայտարարած է թէ՝ այս խնդիրն ընդհանուր հայոց ազգին մէջ վրդովում պիտի յարուցանէ վասն զի Երուսաղէմն ու իւր կալուածներն միայն Թիւրքիոյ հայոց չեն պատկանիր, այլ հաւասարապէս Ռուսիոյ, Հնդկաստանի, Պարսկաստանի և ամէն ուրիշ երկիրներու հայոց, հետևաբար երբ անիրաւութիւն մը լինի Երուսաղէմի ամէն աշխարհի հայեր պիտի շարժին: Փափագելի է որ Ս. Էջմիածնէն ազդու ձայներ լսուին և վեհ. Կաթողիկոսն իւր հզօր ազդեցութիւնը ցոյց տայ ներկայ պարագային մէջ պաշտպան հանդիսանալով եկեղեցական կալուածոց: Վեհ. Կաթողիկոսի միջամտութիւնը մեծապէս կրնայ նպաստել խնդրոյն կարգադրման ի նպաստ հայոց:

Հայկակ

ԱՐՏԱՔԻՆ ԼՈՒՐԵՐ

—Գալիցիայի գիւղացիների շարժումը աւելի սաստկանում է: Կառավարութիւնը լուրջ ուշադրութիւն է դարձնում:

—Ապրիլի 22-ին Միացեալ-Նահանգների նախագահ Կլեվլանդը ներկայացրեց կոնգրէսին մի գրութիւն, որով յայտնում է թէ ինքը չէ կարող խորին պատկառանքով չը վերաբերվել դէպի բանւորների և տէրերի յարաբերութեան գործը: Նախագահը առաջարկում է ընդունել կազմած օրինագծերը: «Ներկայումս կապիտալի և աշխատանքի մէջ գոյութիւն ունեցող յարաբերութիւնը, —գրում է նախագահը,—անբաւարար են, և հետևանք են տէրերի ագահութեան: Կառավարութիւնը պէտք է ուշք դարձնի այդ հանգամանքի վրա»: Նախագահը համաձայն է և միջնորդ դատարանի մտքի հետ, առաջարկում է կազմել բանւորների յանձնաժողով երեք անդամից բաղկացած, որի պաշտօնը լինէր տէրերի և բանւորների մէջ ծագած բոլոր չփաթութիւնները վերջացնել: Նախագահը այն համոզմունքն է յայտնում, որ աշխատանքը պէտք է ունենայ իր ներկայացուցիչը կառավարութեան մէջ:

—Գլադստոնի նախագծի առաջին ընթերցումից զատկի տօների պատճառով բաւական ժամանակ անցաւ, որի ընթացքում կարելի էր որոշել գործի դրութիւնը: Բոլոր կուսակցութիւնները իրանց ուժերը որոշեցին: Վերջին հեռագիրները Լօնդօնից հաղորդում են որ Գլադստոնը յոյս ունի, որ իր նախագիծը երկրորդ ընթերցանութեան մէջ էլ կընդունվի ձայների աչքի ընկնող առաւելութեամբ:

—Ազատամիտ կուսակցութեան անդամներից մէկը, Բրետ, նորերումս հրատարակից «Times» լրագրում մի յօդուած, որի մէջ ներկայացնելով Գլադստոնի նախագծերի յարուցած վրդովմունքները, համակրութիւնները և հակակրութիւնները, խորհուրդ է տալիս՝ ազատամիտ կուսակցութեան ոյժը պահպանելու համար, կազմել իրլանդական ինքնավարութեան մի նոր նախագիծ, որի մէջ բոլոր ազատամիտները համերաշխ լինէին: Շատերը կարծում են որ այդ յօդուածի թելադրողը Հարտինգտոնն է: Յօդուածը աղմուկ է յարուցել: Հարտինգտոնին ծանր է թւում Գլադստոնից բաժանված մնալ:

—Շոտլանդիայի հանքերի բանւորները մի բողոքագրով դիմեցին պատգամաւորների ժողովին, և պահանջում են որ օրական վարձի minimum (ամենաքիչը) լինի 4 ֆրանկ, և աշխատելու միջոցն էլ ոչ աւելի քան 10 ժամ: Բանւորները մի և նոյն ժամանակ խնդրում են հիմնել օժանդակող կասսաներ: Ապրիլի 9-ին Ճանսօնը մի երկար ճառ խօսեց և պաշտպանելով բանւորների հարցը, յայտնեց որ իր կուսակցութիւնը բարենորոգումների մի ընդարձակ նախագիծ է ներկայացնելու ժողովին:

—Գլադստոնի նախագծի ընթերցումից յետոյ, զատկի տօների ժամանակ տեղի ունեցան բազմաթիւ միտինգներ նախագծերի քննութեան պատճառով: Ապրիլի 9-ին կայացաւ երեք միտինգ: Այդ միտինգներից մէկի ժամանակ կոմս Սպենսերը և Ջօն Մօրլէյ պաշտպանում էին Գլադստոնի նախագիծը: Սպենսէր ցաւ յայտնեց որ մի այդպիսի մեծ խնդիր կուսակցական ոգւով է քննվում: Սպենսէրի կարծիքով այդ նախագիծը չէ սպառնում պետութեան միութեանը, այլ կը լինի միմիայն հաստատ խաղաղութեան հիմք: Մօրլէյ ասաց, որ ժամանակ է վերջ տալու Իրլանդիայի և Անգլիայի լարված յարաբերութիւններին: «Եթէ այդ նախագիծը չի ընդունվի, ասաց Մօրլէյ, այն ժամանակ ուրիշ ոչինչ չէ մնում անելու, բայց եթէ դարձնել Իրլանդիան մի հասարակ գաղթական երկիր, և զրկել նրան անգլիական պարլամէնտը ներկայացուցիչ ուղարկելու իրաւունքից»: Բրենտը ուզում է առաջարկել որ Գլադստոնի նախագծերի երկրորդ ընթերցումը յետաձգվի վեց ամսով. դա պարլամենտի սովորութեան համաձայն, կը նշանակէ քաղաքավարութեամբ մերժել նախագիծը: Սակայն դժուար թէ այդ միտքը յաջողութիւն ունենայ, թէև Հարտինգտոնն էլ այդպէս է ցանկանում:

—Վերջին լուրերը առիթ են տալիս կարծելու, որ խաղաղութիւնը գուցէ կը հաստատվի Յունաստանում: Դելիանիսը Ֆրանսիական դեսպանի հետ ունեցած իր խօսակցութեան մէջ յայտնեց, որ Յունաստանը շուտով կը սկսի զինաթափ լինել Ֆրանսիայի առաջարկութիւնների հիման վրա: Իսկ եթէ պետութիւնները կը պնդեն իրանց վերջնագրի պահանջների վրա, այն ժամանակ, ինչպէս երևում է, Յունաստանը կը հրաժարվի իր կամքով զինաթափ լինելուց և միջոց կը տայ պետութիւններին սովորական միջոցներ ձեռք առնելու: Դրանով է ուզում Յունաստանը իր պատիւը պաշտպանել: Վերջին հեռագիրները դեռ որոշ տեղեկութիւն չեն տալիս այն մասին, թէ ինչպէս է վերաբերվում յոյն ազգը դէպի կառավարութեան այժմեան ընթացքը, սակայն յայտնի է, որ դժգոհութիւն է նկատվում ազգի կողմից:

—Ապրիլի 23-ին Աթէնքից մեզ ուղարկված հեռագիրը հաղորդում է որ դեսպանների նախընթաց օրվայ ժողովում ոչ մի վճիռ չը կայացաւ: Պետութիւնների մէջ անմիջական բանակցութիւնները շարունակվում են յունական հարցը խաղաղ կերպով վճռելու նպատակով: Անգլիայի նախաձեռնութեամբ հինգ պետութիւնների ներկայացուցիչները համաձայնեցան իրար մէջ Յունաստանի զինաթափ լինելու մասին Դելիանիսից աւելի հաստատ խոստումներ պահանջելու նպատակով: Յունաստանի հասարակաց կարծիքը ընդդիմանում է ամեն զիջման, մինչև որ միջազգային նաւատորմը չը հեռանայ յունական ջրերից:

—Ապրիլի 23-ին, ինչպէս մեզ հեռագրում են Աթէնքից, օտար պետութիւնների բոլոր դեսպանները հրաւիրվեցան ներկայ գտնվել մաղթանքներին յունաց Թագաւորի ծննդեան տօնի առիթով:

—Լարիսայից ստացած հեռագրական տեղեկութիւնների համեմատ Թիւրքերը կենտրոնացնում են իրանց զօրքը յունական սահմանի վրա: Այն լուրը հաստատվում է որ իտալական ներկայացուցիչը ստացել է իր կառավարութիւնից յունաց հարցի վերաբերմամբ աւելի հաշտական ոգով գործելու հրահանգներ:

—Աթէնքի անգլիական դեսպանատան մէջ լուր կայ որ շուտով կը հանվի այդտեղից միջազգային նաւատորմի միացած մասը:

„ՄՇԱԿԻ" ՀԵՌԱԳԻՐՆԵՐ

ՀԻՒՍԻՍԱՅԻՆ ԳՈՐԾԱԿԱԼՈՒԹԻՒՆԻՑ

ՄԵՐՎ, 24 ապրիլի: Ռուսաց և անգլիացոց կոմիսարները հասան Զուլֆիկարէ ապրիլի 13-ին և կատարեցին զատկի տօնը: Տօնի առիթով կոմիսարները փոխադարձաբար միմեանց այցելեցին. աշխատանքները շարունակվում են:

ՉԻԿԱԳՕ, 24 ապրիլի: Այստեղ ամսիս 24-ին, տեղի ունեցան կատաղի ընդհարումներ ոստիկանների և անարխիստների մէջ: Գցվեցան քանի մի դինամիտային ռումբեր, ոստիկաններից 3 հոգի սպանվեցան և 29 վիրաւորվեցան. անարխիստներից սպանված է 1 հոգի և 26 վիրաւորված են: Բազմաթիւ ձերբակալութիւններ եղան:

ԿԱԻՐՕ, 24 ապրիլի: Տեղեկութիւն է ստացվել, որ Մահդիի փոխանորդը Խարթումից դիմում է դէպի Դոնգոլա:

ՉԻԿԱԳՕ, 25 ապրիլի: Երէկ անկարգութիւնները նորոգվեցան. մի քանի խանութներ կողոպտվեցան. պոլիցիան ցրվեց խռովարարներին: Շատերը կալանաւորված են: Միլվօկում ևս նոյնպէս խռովութիւններ պատահեցան, ուր հանգստութիւն վերականգնելու ժամանակ մի քանի մարդիկ սպանվեցան և վիրաւորվեցան:

ԼՕՆԴՕՆ, 25 ապրիլի: Անգլիական բանկը բարձրացրեց դիսկօնտը 2-ից մինչև 3%:

ԲՐԻՒՍԵԼ, 25 ապրիլի: Բելգիական ազգային բանկը բարձրացրեց դիսկօնտը 2-ից մինչև 4%:

ԱԹԷՆՔ, 25 ապրիլի: Պետութիւնների ներկայացուցիչները երէկ Դելիանիսին ուղարկեցին մի հաւաքական յայտագիր, որով պահանջում են գըրական խոստմունքներ զինաթափութեան մասին: Դելիանիս երէկ երեկոյեան այդ յայտագրին պատասխանեց, թէ ցաւում է ինքն, որ ապրիլի 15-ին իր տուած բացատրութիւնները անբաւարար են համարված: Դելիանիս նոր խոստմունքներ չէ անում, այլ առաջ է բերում միայն առաջվանները: Սահմանից տեղեկութիւններ են ստացված Թիւրքաց զօրքերի կենտրոնանալու մասին. վախենում են, որ այդ զօրքերը կը մտնեն յունական հողը: Լուր է տարածվել, որ երէկ Ֆալէրոս հասած պատերազմական նաւը Թիւրքաց դեսպանին հրաման է բերել մի վերջնագիր ներկայացնել, և եթէ վերջնագիրը չընդունվի՝ հեռանալ Աթէնքից: Յունական զօրքերը Թեսալիայում ժողովվում են սահմանի վրա. այնտեղ է գնում և Աթէնքի բերդապահ զօրքը: Պելոպոնէսում գտնված զօրքերին հրամայված է շտապել դէպի Աթէնք:

ԼՕՆԴՕՆ, 25 ապրիլի: Երէկ Գլադստոն յայտնեց համայնքների ժողովում, որ երէկ Դելիանիսին յանձնված յայտագրին եթէ նա անբաւարար պատասխան կը տայ, պետութիւնները անյապաղ միջոցներ ձեռք կառնեն, որոնց շնորհիւ, նրանց կարծիքով, կարելի կը լինի հասնել իրանց գծագրված բարձր նպատակին:

ՖԻԼԻՊՊՕՊՕԼ, 25 ապրիլի: Երէկ այստեղ հասաւ իշխան Ալէքսանդր: Նրա ցանկութեամբ, պաշտօնական ընդունելութիւն չը կար:

ՀՌՈՄ, 25 ապրիլի: Բրինդիզում և շրջականերում ժանտախտը առաջվան պէս անշան է. բայց Վիչենցում խօլերայով հիւանդացան 12 և մեռան 5 մարդիկ. իսկ Վինեցիայում հիւանդացան 3 և մեռան 5 մարդիկ:

—

Ս. ՊԵՏԵՐԲՈՒՐԳԻ ԲՈՐՍԱ

Ապրիլի 24-ին

Ռուսաց 1 րուբլ Լօնդօնի վրա արժէ	$23^{11}/_{16}$ պէնս	
— — Համբուրգի վրա —	$201^{1}/_{2}$ պֆ.	
— — Փարիզի վրա —	$248^{1}/_{2}$ սան.	
Ոսկի — արժէ — —	8 ր.	29 կ.
Մաքսային կուպօններ — . . .	8 ›	28 ›
Արծաթ — — — . . .	1 ›	25 ›
Բորսային դիսկօնտներ — . . .	4 և	6%
Պետակ. բանկ. 5% տոմս 1-ին շրջանի	100 ›	87 կ.
— — — — 2-րդ —	100 ›	75 ›
— — — — 3-րդ —	100 ›	37 ›
— — — — 4-րդ —	100 ›	50 ›
— — — — 5-րդ —	100 ›	50 ›
Արևելեան 5% փոխառութ. 1-ին շրջ.	100 ›	25 ›
— — 2-րդ —	100 ›	50 ›
— — 3-րդ —	100 ›	37 ›
Ներքին 5% առաջին փոխառութ.	240 ›	— ›
— երկրորդ —	224 ›	75 ›
$5^{1}/_{2}$% ռէնտա	104 ›	25 ›
Ոսկեայ ռէնտա	181 ›	75 ›
Նոր կօնսօլիդած փոխառութիւն . .	155 ›	25 ›
5% գրաւական թղթեր կալուած. փոխ. կրեդ. ընկ.	159 ›	87 ›
$5^{1}/_{2}$% գրաւական թղթեր Խերսօնի կալուած. բանկի	98 ›	12 ›
6% գրաւակ. թղ. Խարկօվի կալ. բան.	102 ›	— ›
— — Պօլտավայի — —	101 ›	75 ›
— — Պետ.Տօլսկ. — —	101 ›	75 ›
— — Կիևի — —	101 ›	75 ›
— — Մօսկվայի — —	103 ›	— ›
— — Բեսարաբ. Տավր. —	101 ›	— ›
— — Նիժ. Սամար. —	101 ›	75 ›
— — Վիլնայի —	101 ›	— ›
— — Թիֆլիսի—27 և 43 տ.	94 ›	50 ›
— —Քութայիսի-18 և 43 տ.	96 ›	— ›
Վօլժսկօ-կամսկի բանկի ակցիաները	506 ›	— ›
Ռուսաց երկաթուղիների գլխաւ. ընկ.	252 ›	25 ›
Րիբինսկ-Վօլօգօվի ընկ.	89 ›	25 ›
Ս. Պետերբուրգի քաղաքային օբլիգացիաներ	93 ›	12 ›
Մօսկվայի քաղաք. օբլիգացիաներ .	93 ›	25 ›
Օդեսայի — — .	95 ›	37 ›

Ս. Պետերբուրգի բորսայի տրամադրութիւնը ամուր է:

Խմբագիր-հրատարակող ԳՐԻԳՈՐ ԱՐԾՐՈՒՆԻ

Յ Ա Յ Տ Ա Ր Ա Ր Ո Ւ Թ Ի Ւ Ն Ն Ե Ր

ՎԻԵՆՆԱ **Ա Զ Դ** ԱՒՍՏՐԻԱ

ԳՐԵԹԷ ՈՉՆՉՈՎ

կարելի է առնել սեղանի գեղեցիկ ԱՆՕԹՆԵՐ, 42 կտոր, միայն 18 ֆրանկ 75 սանտ.

Առևտրի դադարման պատճառով, ծախու հանված են ՀԱԼՖԷՆԵԱՆ արծաթէ պատրաստված անօթներու ահագին քանակութիւններ, սովորական գնէն 25 առ 100 գեղջով: Արտադրութիւն են Հալֆէնեան արծաթեղէններ պատրաստող Միացեալ Ընկերութեանց, որք սնանկացած են այժմ:

Միայն 18 ֆրանկով և 75 սանտիմով ստանալի, ինչ որ յառաջագոյն 60 ֆրանկով կը ստացվէր: Կը ղրկեմք Հալֆէնեան արծաթէ պատրաստեալ սեղանի հետևեալ անօթներն, որք արտաքոյ կարգի ընտիր և դիմացկուն են:

6 հատ սեղանի գեղեցիկ դանակներ — Հալֆէնեան արծաթէ
6 „ պատառաքաղներ „ „
6 „ ապուրի մեծ գդալներ „ „
6 „ սուրճի սիրուն գդալներ „ „
1 „ ապուրի խոշոր և ծանր գդալ „ „
1 „ կաթի մեծ գդալ, շատ նուրբ „ „
3 „ հաւկիթի գեղեցիկ և թանձր անօթներ „ „
2 „ սկաւառակներ թէյամանի համար „ „
1 „ թէյի գեղեցիկ թորիչ „ „
1 „ գեղեցիկ պղպեղաման, կամ շաքարաման „ „
3 „ շաքարի շքեղ թասեր „ „
6 „ գեղեցիկ դանակակալներ Բիւրեղէ „

Ապիտակութիւն երաշխաւորեալ 10 տարի:

Ընդունելու համար այս 42 անօթներն ֆրանկօ և ուղղակի բնակարանը, 4 կամ 5 օրվայ մէջ, հարկ է ուղարկել 18 ֆրանկ 75 սանտիմ ընդհանուր մթերանոցը Հալֆէնեան արծաթեղէններու Միացեալ գործարանաց, այս հասցէով

M. RUNDBAKIN 2 B. Hedwiggasse
VIENNE (Autriche)

ԾԱՆՕԹՈՒԹԻՒՆ. Դրամը կը հատուցվի, երբ վաճառքներն չը յարմարին: Հայերէն լեզուաւ նամակներ կընդունվին:
2—18 (շ)

ՖՐԱՆՍԻԱԿԱՆ ՆԱՒԱԳՆԱՑՈՒԹԵԱՆ ԸՆԿԵՐՈՒԹԻՒՆ

Ն. ՊԱԿԷ ԵՒ ԸՆԿ.

(N. PAQUET ET COM.)

Չորեքշաբթի, ապրիլի 30-ին, „ԱՐՄԵՆԻԱ" (ARMÈNIE) շոգենաւը, նաւապետ ՇԵՕԼՏ (SCHEULT) դուրս կը գնայ Բաթումից դէպի Տրապիզոն, Օրդու, Սամսօն, Կ. Պօլիս, Զմիւռնիա և Մարսէլլ: Տեղեկութիւնների մասին պէտք է դիմել ընկերութեան գործակալներին. Բաթումում պ. Գարանիօնին և Թիֆլիսում պ. Րէնօին, նախկին Արծրունու գալլերէում, № 103.
3—4

ՄԻ ԵՐԻՏԱՍԱՐԴ

Ցանձն է առնում թարգմանել ֆրանսերէնից, գերմաներէնից և անգլիերէնից մասնէկի գներով: Հարցնել «ՄՇԱԿԻ» խմբագրատանը:
18—100

ԿՕՖԷ ՄՕԿԿՕ

Ս. ՍԻՈՒԻ և ԸՆԿ.
(Ц. 4907) 8—50 (շ)

Дозволено цензурою, Тифлисъ 25 Апрѣля 1886 г. Типографія Канцеляріи Главнонач. Гражд. час. на Кавк., Лорисъ-Меликовская у. д. каз.